13. 5. 2002

ID: 16799

Konkurenční doložka

Konkurenční doložka je vzájemný (synallagmatický) závazek, při němž si bývalí účastníci pracovního poměru poskytují hospodářský prospěch navzájem a jsou si navzájem dlužníky i věřiteli. Neplatná je taková dohoda, upravující konkurenční doložku, kde omezení jedné strany neodpovídá přiměřený závazek strany druhé.

Konkurenční doložka je vzájemný (synallagmatický) závazek, při němž si bývalí účastníci pracovního poměru poskytují hospodářský prospěch navzájem a jsou si navzájem dlužníky i věřiteli. Neplatná je taková dohoda, upravující konkurenční doložku, kde omezení jedné strany neodpovídá přiměřený závazek strany druhé.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1276/2001, ze dne 11.4.2002)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce K., spol. s r. o. komerční a technické služby, zastoupeného advokátem, proti žalovanému A. D., zastoupenému advokátem, o 82.000,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Hradci Králové pod sp.zn. 11 C 127/98, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. dubna 2001 č.j. 20 Co 99/2001-123, tak, že dovolání žalobce zamítl.

Z odůvodnění :

Žalobce se domáhal, aby mu žalovaný zaplatil 82.000,- Kč s 18% úrokem od 15.6.1998 do zaplacení. Žalobu odůvodnil tím, že dne 25.11.1997 byla mezi žalobcem a žalovaným, který u něj pracoval na základě pracovní smlouvy ze dne 25.3.1996 nejprve jako technik a poté jako samostatný technik, sjednána formou „dodatku“ k pracovní smlouvě „tzv. konkurenční doložka“, ve které se žalovaný zavázal po dobu 24 měsíců ode dne skončení pracovního poměru bez souhlasu statutárního orgánu

žalobce „nevstoupit do konkurenční firmy jako společník, majitel nebo zaměstnanec, nebo podnikat na vlastní účet ve stejném oboru činnosti jako žalobce“. Protože žalovaný tento závazek nedodržel (v uvedeném období začal v oboru žalobce bez jeho souhlasu samostatně podnikat), vznikla mu povinnost zaplatit žalobci smluvní pokutu ve výši deseti základních měsíčních platů.

Okresní soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 18.11.1998 č.j. 11 C 127/98-38 žalobě vyhověl a rozhodl, že žalovaný je povinen nahradit žalobci náklady řízení ve výši 14.780,- Kč. Ve věci samé dospěl k závěru, že žalovaný svůj závazek zdržet se konkurenčního jednání, vyplývající z „dodatku č. 3 k pracovní smlouvě“ ze dne 25.11.1997, který soud prvního stupně „považuje za platně uzavřený“, porušil, neboť „v současné době podniká ve stejném oboru jako žalobce“. Dovodil, že výše smluvené sankce „není nepřiměřená okolnostem případu“, a přihlédl též k tomu, že „žalovaný získal od žalobce zkušenosti, jichž mohl posléze využít pro své soukromé účely“.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Hradci Králové usnesením ze dne 30.6.1999 č.j. 25 Co 94/99-49 rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Odvolací soud přisvědčil závěru soudu prvního stupně, že „zásadně lze i v pracovní smlouvě sjednat konkurenční doložku“, avšak - jak zdůraznil - její platnost či neplatnost „je nutné posuzovat individuálně případ od případu“, kdy „vodítkem je pečlivé porovnání, zda zaměstnavatel má pro konkurenční doložku důvod ospravedlnitelnější než je zájem zaměstnance být po skončení pracovního poměru neomezený ve volbě další aktivity“. Soudu prvního stupně proto uložil, aby řízení doplnil tak, „aby mohl odpovědně posoudit, zda nedošlo k vybočení ze zásady uplatňování práva podnikat za stejných faktických poměrů“.

Okresní soud v Hradci Králové poté rozsudkem ze dne 1.11.2000 č.j. 11 C 127/98-104 žalobě opět vyhověl a žalovanému uložil nahradit žalobci náklady řízení ve výši 29.155,- Kč „k rukám zástupce žalobce“ a „nahradit na účet Okresního soudu v Hradci Králové náklady státu“ ve výši 310,- Kč. Po doplnění dokazování dospěl soud prvního stupně k závěru, že „to, co žalovaný v oboru umí, se z valné části naučil u žalobce“, neboť teprve zde se naučil činnostem, které byly náplní jeho práce (montáž bazénů), a až zde se dověděl, z jakých komponentů jsou bazény sestavovány. Pracovní poměr skončil z iniciativy žalovaného po dvou letech, „tedy po době, kterou žalobce označil jako dobu potřebnou k plnohodnotnému zapracování v daném oboru“, kdy navíc žalovaný navázal u žalobce obchodní kontakty, kterých posléze využil pro své vlastní podnikání. Podle názoru soudu prvního stupně tedy žalovaný tím, že začal podnikat ve stejném oboru jako žalobce, porušil ústavně zaručené právo na rovnost při podnikání, neboť na úkor žalobce „využívá znalostí a zkušeností, které žalobce shromáždil vlastním úsilím a na které vynaložil náklady“. Soud prvního stupně proto dovodil, že uplatněný nárok žalobce je důvodný.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 11.4.2001 č.j. 20 Co 99/2001-123 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu zamítl, a rozhodl, že žalobce je povinen „nahradit“ žalovanému náklady řízení před okresním soudem ve výši 29.155,- Kč a náklady odvolacího řízení ve výši 2.875,- Kč, obojí „k rukám jeho advokáta“, a České republice náklady řízení ve výši 310,- Kč „na účet Okresního soudu v Hradci Králové“. Odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k závěru, že sporná konkurenční doložka „překročila mez přípustného omezení“ ústavně garantované svobody žalovaného podnikat (čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), a proto je podle ustanovení § 242 odst. 1 písm. a) zák. práce neplatná. Podle názoru odvolacího soudu „konkurenční ujednání znamená pro žalovaného výrazné krácení svobody podnikání, kdežto žalobci z něj neplynou žádné povinnosti“ (např. závazek platit žalovanému odškodnění alespoň po část doby trvání zákazu konkurence). Tato „nevyváženost“ - jak odvolací soud zdůraznil - je zjevná i při srovnání délky trvání pracovního poměru a délky zákazu konkurence po skončení pracovního poměru (žalovaný odpracoval u žalobce 23 měsíce, zákaz konkurence byl sjednán na 24 měsíců), a navíc se v dohodě o konkurenční doložce vůbec nerozlišuje mezi způsoby skončení pracovního poměru ani mezi výpovědními důvody, tedy zákaz konkurence by byl dán bez ohledu na to, který z účastníků přivodil zánik pracovního poměru a z jakého důvodu. Konkurenční ujednání tak podle názoru odvolacího soudu „nutí žalovaného, aby se po dobu dvou let smířil s tím, že nebude moci plně využívat kvalifikaci, zkušenosti a dovednosti, které nezískal pouze od žalobce, ale též studiem na střední průmyslové škole strojní a vůbec vlastním přičiněním, a aby v důsledku tohoto přijal třeba i citelný pokles životní úrovně“.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání „z důvodu uvedeného v ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) a d) o.s.ř.“. Namítal, že v konkurenčním ujednání účastníků nelze spatřovat výrazné omezení práva žalovaného podnikat, neboť jeho smyslem byla pouze po přiměřenou dobu oprávněná ochrana nehmotného majetku žalobce (know-how, informace, databáze zákazníků apod.) získaného dlouholetou podnikatelskou činností a majícího „vysokou podnikatelskou hodnotu“ před zneužitím ze strany žalovaného, který se o jeho nabytí nijak nezasloužil. Zdůraznil, že konkurenční ujednání v žádném případě nezaložilo nerovnost žalobce a žalovaného spočívající v budoucím omezení podnikatelských aktivit žalovaného či případné snížení jeho životní úrovně. Žalovaný mohl ihned po skončení pracovního poměru „zcela svobodně podnikat a využívat svoji kvalifikaci získanou studiem na střední průmyslové škole, pouze však s omezením dle sjednané doložky“. Při posuzování platnosti konkurenčního ujednání účastníků je podle názoru dovolatele namístě náležitě zvážit rozsah znalostí, zkušeností a obchodních kontaktů, které žalovaný získal během pracovního poměru u žalobce, přihlédnout též k tomu, že skončení pracovního poměru inicioval sám žalovaný ihned poté, co nabyl potřebných znalostí a dovedností k tomu, aby mohl sám začít podnikat, a nepominout ani okolnost, že konkurenční doložka byla mezi účastníky „sjednána svobodně s tím, že by měla být pro obě smluvní strany závazná dle zásady, že smlouvy (dohody) mají být stranami plněny“. Žalobce navrhl, aby dovolací soud napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný navrhl, aby dovolání bylo zamítnuto, neboť žádná z námitek žalobce není podle jeho názoru opodstatněná.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) věc projednal podle Občanského soudního řádu ve znění účinném do 31.12.2000 – dále jen „o.s.ř.“ (srov. Část dvanáctou, Hlavu I, bod č. 17 zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozhodnutí odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.) a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první o.s.ř.) a dospěl k závěru, že dovolání není důvodné.

I když žalobce v dovolání uvedl, že je podává „z důvodu uvedeného v ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) a d) o.s.ř.“, z obsahu dovolání (z vylíčení důvodů dovolání) vyplývá, že podrobuje kritice pouze právní posouzení věci odvolacím soudem. Protože soud každý procesní úkon účastníka řízení (tedy i vymezení dovolacího důvodu) posuzuje podle jeho obsahu, i když byl nesprávně označen (srov. ustanovení § 41 odst. 2 o.s.ř.), nepředstavuje dovolání žalobce uplatnění dovolacích důvodů podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) a d) o.s.ř., ale jen uplatnění dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř.

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzovaném případě zjištěno (správnost skutkových zjištění dovolatel nenapadá), že dne 25.3.1996 byla mezi žalobcem a žalovaným uzavřena pracovní smlouva, podle které žalovaný pracoval u žalobce nejprve jako technik a od 1.12.1997 jako samostatný technik. Dne 25.11.1997 účastníci uzavřeli formou „dodatku č. 3 k pracovní smlouvě“ ze dne 25.3.1996 „podle § 261 a násl. zákona č. 513/1991 Sb. – obchodní zákoník v platném znění“ dohodu označenou jako „konkurenční doložka“. Podle bodů č. 1/ a 2/ této dohody se žalovaný zavázal během pracovního poměru u žalobce a po dobu 24 měsíců po jeho skončení bez souhlasu statutárního orgánu žalobce nevstoupit do „konkurenční firmy“ (podniku se stejným nebo obdobným předmětem činnosti) jako společník, majitel nebo zaměstnanec, zdržet se podnikání na vlastní účet ve stejném oboru činnosti jako žalobce, „nepodporovat konkurenční podniky radou, penězi nebo jakýmkoliv jiným způsobem“, neusilovat „o získání zaměstnanců či spolupracovníků žalobce pro konkurenční firmy nebo pro svou firmu“ a nepřijmout úplatek „v jakékoli podobě“. Bod č. 3/ zmíněné dohody pak žalovanému ukládá povinnost písemně si vyžádat stanovisko statutárního orgánu žalobce, „pokud by chtěl nastoupit u konkurenční společnosti nebo podnikat na vlastní účet či účet jiného se stejným nebo obdobným předmětem činnosti jako žalobce“. Pro případ nedodržení uvedeného závazku byla mezi účastníky v bodě č. 4/ sjednána „smluvní pokuta“ ve výši „deseti základních měsíčních platů“ žalovaného. Pracovní poměr účastníků byl rozvázán dohodou ke dni 28.2.1998 a žalovaný začal ještě v témže roce samostatně podnikat ve stejném předmětu činnosti jako žalobce.

Za tohoto skutkového stavu je pro posouzení, zda žalobci náleží smluvní pokuta ve výši „deseti základních měsíčních platů“ žalovaného, v první řadě významný závěr o tom, zda uvedené

ujednání účastníků obsažené v dohodě, kterou účastníci v průběhu pracovního poměru dne 25.11.1997 uzavřeli, je platným právním úkonem.

Z hlediska určení povahy práv a povinností, které mají být obsahem právního vztahu tímto právním úkonem založeného, je třeba přihlédnout především ke skutečnosti, že jeho předmětem měla být ochrana žalobce po skončení pracovněprávního vztahu účastníků před činností žalovaného, která by měla soutěžní povahu. Předmětem ochrany měly být – jak uvedl odvolací soud – „nehmotné prvky podniku, jako know-how, nahromaděné informace, kvalifikace zaměstnanců, klientela získaná jeho činností, dobrá pověst, apod.“, tedy – jinak řečeno - skutečnosti obchodní, výrobní či technické povahy související s podnikem, které mají skutečnou nebo alespoň potenciální materiální či nemateriální hodnotu, nejsou v příslušných obchodních kruzích běžně dostupné a mají být podle vůle podnikatele utajeny. Z uvedeného vyplývá, že se jednalo o ujednání vyplývající z ochrany obchodního tajemství (srov. § 17 až § 20 obch. zák.) upravující vzájemné vztahy účastníků v době po skončení jejich pracovního vztahu, které „společnost a zaměstnanec uzavřeli podle § 261 a násl. zákona č. 513/1991 Sb. – obchodní zákoník v platném znění“. Protože možnost sjednání tzv. konkurenční doložky nebyla ještě v té době jako smluvní typ v českém právním řádu upravena (srov. bod 18. zákona č. 155/2000 Sb., kterým se mění zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony), příslušelo platnost ujednání účastníků vzhledem k jeho obsahu posuzovat na základě příslušných ustanovení občanského, resp. obchodního zákoníku. S přihlédnutím k tomu, že vlastní podstatou posuzované věci zůstává zachování rovnosti účastníků v jejich právu podnikat garantované Čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (srov. k tomu nález Ústavního soudu ČR ze dne 1.11.1995 sp. zn. II. ÚS 192/95, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 4, roč. 1995, pod č. 73), je třeba sdílet názor odvolacího soudu, který vycházeje z uvedené maximy, zvažoval vyváženost vzájemných práv a povinností, které účastníkům z dohody ze dne 25.11.1997 vyplývaly.

Dovolatel, který namítá, že sjednaná konkurenční doložka žalovaného „nějak výrazně“ neomezovala, nedoceňuje na druhé straně - jak uvádí - „vysokou podnikatelskou hodnotu“ znalostí a dovedností, které si žalovaný nejen zásluhou žalobce osvojil a které se staly součástí jeho odborné kvalifikace. Protože převzetí povinnosti, aby žalovaný využíval po skončení pracovního vztahu svojí odborné kvalifikace jen v omezeném rozsahu, nepochybně zakládá nerovnost účastníků v jejich právu podnikat, je tím spíše odůvodněn požadavek, aby tomuto závazku odpovídal jiný závazek žalobce, který by uvedené omezení kompenzoval. Z uvedených důvodů je třeba chápat ujednání o tzv. konkurenční doložce jako vzájemný (synallagmatický) závazek, při němž si bývalí účastníci pracovního poměru poskytují hospodářský prospěch navzájem a jsou si navzájem dlužníky i věřiteli. Proto je správný závěr odvolacího soudu, který po zjištění, že výraznému omezení žalovaného po dobu dvou let v jeho právu podnikat neodpovídá jakýkoliv závazek žalobce, dovodil neplatnost této dohody.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z hlediska uplatněného dovolacího důvodu věcně správný; protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelem tvrzeno), že by rozsudek odvolacího soudu

byl postižen vadou uvedenou v ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř. nebo jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání žalobce podle ustanovení § 243b odst. 1 části věty před středníkem o.s.ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Doručování
- Pracovní smlouva
- Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
- Konzumace alkoholu na pracovišti (exkluzivně pro předplatitele)
- Překvapivé skutkové posouzení
- Pracovněprávní vztahy (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada za ztrátu na výdělku (exkluzivně pro předplatitele)
- Pracovní poměr (exkluzivně pro předplatitele)
- Mzda (exkluzivně pro předplatitele)
- Plat
- Služební poměr